

Scientific interests: professional training of future educators, psychological and psychophysical characteristics of families of combatants.

PUKAS Ivanna Leonidovna – Candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer of the Department of Theory and

Methods of Preschool Education at Ivan Ohienko Kamianets-Podilskyi National University.

Scientific interests: professional training and professional competence of future educators.

Стаття надійшла до редакції 12.10.2022 р.

УДК 371.21

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-271-276

ПУЛЯК Ольга Василівна –

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7061-5620>

e-mail: olapuliak@gmail.com

ТКАЧУК Андрій Іванович –

кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7316-0107>

e-mail: atkachuk08@meta.ua

ПРІОРИТЕТИ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «ПЕРША ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ» НА ЗАНЯТТЯХ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ОХОРОНИ ПРАЦІ В ГАЛУЗІ

Статтю присвячено аналізу можливостей дисциплін «Цивільний захист» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі» щодо підготовки студентів до надання першої психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях та в умовах воєнного стану. Автор наголошує про те, що в плануванні освітнього процесу необхідно враховувати той факт, що війна спричинила цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, спровокувавши до виснаження всіх учасників освітнього процесу та до високої ймовірності розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів. Освітня галузь України формує систему моніторингу та захисту усіх учасників освітнього процесу з метою полегшення психологічного впливу збройного конфлікту та створення безпечного освітнього середовища. Проаналізовані заходи, що запроваджуються Міністерством освіти і науки України та іншими організаціями, спрямовані на допомогу українцям навчитися контролювати психоемоційний стан, уникати страху, панічних приступів чи посттравматичного синдрому. Наведені результати досвіду вивчення теми «Перша психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях». Зазначено, що першої психологічної допомоги не вимагає спеціальної фахової психологічної підготовки, оскільки важливою її характеристикою є простота, а отже, цілком достатньо знань отриманих в результаті вивчення психолого-педагогічних і дисциплін професійної підготовки. Проаналізовані освітні платформи, які дали можливість студентами отримати знання з надання першої психологічної допомоги, зокрема платформа Академія стійкості, Prometheus, EdEra, Зрозуміло!, курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій». Зроблено висновок, що знання, які студенти отримали в результаті участі у проєктах, конференціях, он-лайн лекціях та он-лайн курсах неформальної освіти з питань психологічної допомоги виявилися дуже затребуваними та корисними для професійної діяльності педагогів. Автори переконані, що сьогоденні пріоритетом є створення системи комплексної підготовки майбутніх фахівців з питань надання першої психологічної допомоги, зокрема й під час вивчення курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності та охорони праці в галузі.

Ключові слова: цивільний захист, безпека життєдіяльності та охорона праці, перша психологічна допомога, підготовка студентів.

PULIAK OIha Vasilivna –

PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Department of Technology and Professional Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7061-5620>

e-mail: olapuliak@gmail.com

TKACHUK Andriy Ivanovych –

PhD (Technical Sciences), Associate Professor of the Department of Technological and Professional Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7316-0107>

e-mail: atkachuk08@meta.ua

PRIORITIES OF STUDYING THE SUBJECT "PSYCHOLOGICAL FIRST AID IN EMERGENCY SITUATIONS" IN CLASSES ON CIVIL DEFENSE, LIFE SAFETY AND LABOR PROTECTION IN THE INDUSTRY

The article is devoted to the analysis of the possibilities of the disciplines "Civil Defense" and "Life Safety and Occupational Safety in the Industry" in terms of training students to provide psychological first aid in emergency situations and under martial law. The author emphasizes that in planning the educational process, it is necessary to take into account the fact that the war caused a number of humanitarian and social problems, provoking the exhaustion of all participants in the educational process and leading to a high probability of developing post-traumatic stress and panic disorders. The education sector of Ukraine is forming a system of monitoring and protection of all participants in the educational process with the aim of alleviating the psychological impact of the armed conflict and creating a safe educational environment. The analyzed measures introduced by the Ministry of Education and Science of Ukraine and other organizations aimed at helping Ukrainians learn to control their psycho-emotional state, avoid fear, panic attacks or post-traumatic syndrome. The results of the experience of studying the topic "First psychological aid in emergency situations" are given. It is noted that psychological first aid does not require special professional psychological training, since its important characteristic is simplicity, and therefore, the knowledge obtained as a result of studying psychological-pedagogical and professional training disciplines is quite sufficient. The educational platforms that gave students the opportunity to gain knowledge on providing psychological first aid were analyzed, in particular, the Academy of Resilience platform, Prometheus, EdEra, Zpromilo!, the training course for educators "First psychological aid to participants in the educational process during and after the end of hostilities." It was concluded that the knowledge gained by students as a result of participation in projects, conferences, online lectures and online courses of informal education on psychological help turned out to be very popular and useful for the professional activity of teachers. The authors are convinced that today the priority is to create a system of comprehensive training of future specialists in providing psychological first aid, in particular, during the study of civil protection and life safety and occupational health and safety courses in the industry.

Keywords: civil defense, life safety and labor protection, psychological first aid, student training.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Війна спричинила цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, спровокувавши до виснаження всіх учасників освітнього процесу та до високої ймовірності розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів.

Наразі освітня система України створює систему моніторингу та захисту всіх учасників освітнього процесу для того, щоб полегшити психологічний вплив збройного конфлікту та створити оптимальне безпечне освітнє середовище.

На сьогодні перед освітянами постають виклики навчати попри загальний стан стресу, зім'яті відчуття, зокрема і відчуття безпеки. В таких умовах в усіх учасників освітнього процесу виникають певні психологічні реакції. Тому наразі для майбутніх вчителів важливо знати та усвідомлювати які ж психологічні стани є нормальною реакцією на наслідки сучасної жорсткої ситуації та як, при необхідності, надавати першу психологічну допомогу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми надання першої психологічної допомоги та посттравматичних стресових розладів активно почали досліджувати в середині минулого століття. Коли одержали різні, а іноді й суперечливі, результати проведених спостережень, спрямованих на вивчення психологічних реакцій людей, які пережили Голокост, військових, які брали участь у військових діях у В'єтнамі, Кореї, Афганістані. Американські психіатри Р. Грінкер і Д. Шпігель. є одними з перших науковців, які почали розглядати відстрочені психічні стани у ветеранів бойових дій як реакції на бойовий стрес. Численні зарубіжні дослідження доводять, що багато людей, які стали очевидцями або учасниками бойових ударів, не поранені, не хворі потребуватимуть реабілітації щодо профілактики наслідків, пов'язаних з отриманою психологічною травмою. Зокрема, в міжнародних напрацюваннях засвідчують, що маніфестація психічної патології часто може спостерігатися через місяці або навіть і роки після повернення до мирного життя [11].

Відповідно до Декларації про безпеку шкіл (Safe Schools Declaration) [4], до якої приєдналася Україна, освіта є основоположним елементом розвитку та повної реалізації прав і свобод людини. Документ зобов'язує держав-підписантів зробити все можливе,

щоб освітні установи були безпечними. Важливим аспектом приєднання до Декларації є забезпечення психологічного супроводу й реабілітації всіх учасників освітнього процесу.

У сучасних непростих умовах в Україні активно запроваджуються різнопланові заходи для забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які страждають від російської воєнної агресії. МОН наголошує на важливості створення умов для психологічної підтримки і допомоги. Зокрема під егідою МОН проводяться консультування через веб-сайти закладів освіти, проводиться інформаційна підтримка через менеджери і чати, проводяться онлайн-вебінари, надається інформаційна підтримка. [7]

З 2022 року за ініціативи першої леді Олени Зеленської стартувала Національна програма психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. У межах програми МОН було здійснено низку заходів для підтримки кожного українця та українки. Також спільно з Інститутом модернізації змісту освіти та Асоціацією інноваційної та цифрової освіти за участю провідних міжнародних експертів з психології розроблено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій».

Заходи були спрямовані для того, щоб допомогти українцям контролювати психоемоційний стан, уникнути страху, панічних приступів чи навіть посттравматичного синдрому (ПТРС). [3]

Проблеми надання психологічної допомоги та посттравматичних стресових розладів активно досліджують зарубіжними й українськими медиками, психологами, педагогами. З-поміж яких В. Алещенко, О. Бурак С. Васильєвим, М. Гіневський Д. Зубовський, Д. Романовська, О. Ілашук О. Корольчук, І. Радул, О. Хмільяр та ін.

Психолого-педагогічні особливості освітнього процесу в умовах військово-стану як предмет вивчення науковців тільки зароджується. Тому в цьому навчальному році кожен педагог вмотивований бути дослідником й створювати власний шлях реалізації освітнього процесу з урахування особливостей кожної навчальної дисципліни.

Метою статті є висвітлення та аналіз особливостей вивчення дисциплін «Цивільний захист»

та «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі» за сучасних умов воєнного стану, зокрема пріоритетів при вивченні теми «Перша психологічна допомога в надзвичайних ситуаціях».

Для досягнення поставленої мети були використані такі **методи дослідження**: спостереження і комунікація з учасниками освітнього процесу; аналіз, систематизація та узагальнення інформації викладеної в теоретичних джерелах і нормативних документах.

Виклад основного матеріалу дослідження. За висновками Національного інституту здоров'я і клінічного вдосконалення Великої Британії [15] у осіб, які були учасниками надзвичайних ситуацій, біженців притаманний високий рівень розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів протягом місяця після пережитої надзвичайної ситуації. А за оцінкою Всесвітньої організації охорони здоров'я до 10 мільйонів українців на кінець 2022 року знаходяться під загрозою того чи іншого психічного розладу, від тривоги та стресу до більш важких станів [14]. А отже, велика кількість учасників освітнього процесу може потребувати або вимушена надавати першу психологічну допомогу.

«Перша психологічна допомога – це сукупність заходів загальнолюдської підтримки та практичної психологічної допомоги людям, які зазнали впливу значних стресорів.» [10]

Надання першої психологічної допомоги не вимагає спеціальної фахової психологічної підготовки, оскільки важливою її характеристикою є простота, а отже, цілком достатньо знань отриманих в результаті вивчення психолого-педагогічних і дисциплін професійної підготовки й природній здатності проявляти співчуття і людяність. Потреба у такій допомозі залежить від глибини впливу надзвичайної події на людину. Ступінь впливу зазвичай визначається як незначний, помірний, тяжкий. У більшості випадків перша психологічна допомога надається під час тяжкого впливу психотравмуючої події на особу. Саме оцінка поведінки постраждалого є вирішальною для прийняття рішення про надання першої психологічної допомоги. [10]

Навчальними дисциплінами, які уможливають підготовку студентів та студенток до надання першої психологічної допомоги в надзвичайних ситуаціях є «Цивільний захист» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі». Ці навчальні курси входять до переліку нормативних дисциплін підготовки і вивчаються в Центальноукраїнському державному університеті імені Володимира Винниченка. Зокрема, дисципліна «Цивільний захист» вивчається на факультеті математики, природничих наук та технологій студентами першого курсу магістратури тільки чотирьох спеціальностей: 014 Середня освіта (Трудове навчання та технології), 014 Середня освіта (Фізика), 014 Середня освіта (Географія), 014 Середня освіта (Математика) а також студентами факультету історії, бізнес-освіти та права спеціальності 262 Правоохоронна діяльність. Дисципліна ж «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі» вивчається студентами всіх спеціальностей.

Цивільний захист в 2022-2023 н.р. в ЦДУ вивчався в першому семестрі, а отже вже з першого навчального тижня почалася співпраця викладачів і студентів. Спілкуючись зі студентами, ми виявили, що більшість з них залишаються в Україні. Майже всі вони працевлаштовані, причому в закладах освіти, або працюють з людьми. Здобувачі освіти не відчувають

себе в безпеці та систематично переживають низку негативних почуттів, таких як, страх та переживання за себе та інших, напругу, гнів, безпорадність, нерозуміння що відбувається довкола, що в свою чергу веде до емоційного виснаження та стану стресу. Студенти та студентки не озвучили необхідності звернутися за професійною психологічною допомогою, але в той же час виявили бажання взяти участь у тренінгах по наданню першої психологічної допомоги.

Спілкуючись із здобувачами та здобувачками освіти, ми виявили, що для більшості з них військовий стан не значно вплинув на їхнє бажання навчатися, силкуватися з іншими студентами і викладачами, брати участь у наукових та навчальних заходах. Але із-за об'єктивних причин, на кшталт нестабільності Інтернету, місцем перебування, проблем із транспортом, для деяких студентів ускладнило участь у таких заходах. Не дивлячись на такі обставини, частина студентів та студенток таки знайшли можливість взяти участь у навчальній екскурсії й відвідати пожежно-рятувальну частину №1 та пожежно-технічну виставку-музей Управління ДСНС України у Кіровоградській області [12].

Під час обговорення та представлення навчальної дисципліни «Цивільний захист» на перших заняттях, студентами був переставлений силабус та запропоновані теми для вивчення. Студенти зазначили, що всі теми з цивільного захисту важливі, але серед пріоритетних саме зараз визначили ті, що стосуються надання психологічної допомоги: які є нормальні психологічні реакції на стрес й травму; як допомогти дитині, яка пережила чи переживає травмуючу подію; які заходи проводити з учасниками освітнього процесу, перебуваючи у сховищі; як в таких умовах самому залишатися психологічно стійким та ресурсним.

Відповідно до внутрішніх документів, в Центральноукраїнському державному університеті під час дистанційного освітнього процесу вся необхідна навчально-методична та інструктивна інформація викладена у створених Google-класах на платформі Google Classroom. Тож для магістрантів був створений та наповнений необхідної інформацією відповідний Google-клас. Який і став в подальшому майданчиком для комунікації зі студентами та менеджментом факультету, обговорення та вирішення нагальних потреб, з якими стикаються студенти, працюючи в закладах освіти, обміну цікавою та корисною інформацією. Для вивчення питань, пов'язаних з психологічною допомогою, студентами було запропоновано взяти участь низці заходів й пройти онлайн навчання на освітніх платформах. А при завантаженні в Google-класі сертифікатів цих заходів, студенти отримували додаткові бали з дисципліни. Зокрема, магістрантам було запропоновано взяти участь у Всеукраїнській науково-практичній конференції (з міжнародною участю) на тему: «Соціально-психологічна допомога при ПТСР та інших психічних розладах. Актуальні проблеми», [5] яка проведена на кафедрі психології та соціальної роботи факультету педагогіки, психології та мистецтв ЦДУ імені Володимира Винниченка. Після завершення конференції, в Google-клас було завантажено сертифікати про участь у конференції, що складає 32% від загальної кількості студентів. А ті, хто не мав можливості взяти участь в конференції в реальному часі, мають можливість переглянути її в

телеграм каналі. Під час обговорення, студенти зазначили важливість і для них тих питань, які розглядалися щодо системи психологічної допомоги громадянам України.

Знайшли відгук у студентів он-лайн лекції на платформі Академія стійкості [1], проєкти, що реалізується командами центру «Коло сім'ї», Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії та Інституту психічного здоров'я Католицького університету в рамках гуманітарної ініціативи «Вистояти. Перемогти. Відродитися!».

Також серед студентів та студенток були затребувані онлайн курси від освітніх платформ Prometheus (в Google-клас були завантажені сертифікати он-лайн курсів «Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів», «Перша домедична допомога в умовах війни», «Базова психологічна допомога в умовах війни»), EdEra (в Google-клас були завантажені сертифікати он-лайн курсів «Домедична допомога», «Сміливі навчати»), Зрозуміло! (сертифікати он-лайн курсів «Цивільна безпека та підготовки до надзвичайних ситуацій», «Психологічна безпека дорослих та дітей під час повітряної тривоги у школі»). За результатами такого он-лайн навчання 33% учасників курсу в Google-класі завантажили свої сертифікати.

Також корисним для здобувачів був курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій», що створено Міністерством освіти і науки України, спільно з Інститутом модернізації змісту освіти та Асоціацією інноваційної та цифрової освіти. [6] Студенти та студентки зацікавилися практичний тренінгом цього курсу щодо техніки визначення психологічного стану дітей за всесвітньо відомою методикою "Save the children".

Ті знання, які студенти та студентки отримали в результаті участі у проєктах, конференціях, он-лайн лекціях та он-лайн курсах неформальної освіти з питань психологічної допомоги можуть активно використовувати в подальшій професійній діяльності. Майбутні вчителі зможуть не лише робити більш безпечну школу сьогодні, а й в майбутньому, коли в незалежній суверенній Україні пануватиме мир.

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Звичайно, зниження ймовірності розвитку посттравматичних стресових та панічних розладів у учасників освітнього процесу стратегічно полягає в об'єднанні зусиль лікарів, психологів, психотерапевтів, вчителів, соціальних працівників й викладачів, та й усього суспільства загалом. Така співпраця повинна бути синергічною, поєднавши та примноживши зусилля кожного.

Сучасна освітня система намагається захистити учасників освітнього процесу від травм та стресових розладів, з метою полегшити психологічний вплив збройного конфлікту та забезпечити доступ до освітніх послуг.

Вивчаючи курс «Цивільний захист» та «Безпека життєдіяльності та охорона праці в галузі» в закладах вищої освіти студентки та студентки мають можливість стати обізнаними з питань надання першої психологічної допомоги учасникам освітнього процесу.

Важливим на сьогодні є запровадження якісного моніторингу стану здоров'я учасників освітнього процесу та вчасному виявленні посттравматичних

стресових та панічних розладів. Отже, вважаємо, що на сьогодні пріоритетом є створення системи комплексної підготовки майбутніх вчителів з питань надання першої психологічної допомоги, зокрема й під час вивчення курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності та охорони праці в галузі.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Академія стійкості. Центр здоров'я та розвитку «Коло сім'ї» URL: <https://resilience.k-s.org.ua/>
2. Алгоритм дій місцевих органів виконавчої влади органів місцевого самоврядування, органів управління освітою, керівників закладів освіти щодо забезпечення укриття учасників освітнього процесу у фонді захисних споруд цивільного захисту. URL:<https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahista-bezpeka-zhityedyalnosti/zahisni-sporudi-civilnogo-zahistu>
3. Головні підсумки реалізації національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-pidsumki-realizaciyi-nacionalnoyi-programi-psihihnogo-zdorovya-ta-psihosocialnoyi-pidtrimki>
4. Декларація про безпеку шкіл. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/declaraciya-pro-bezpeku-shkil>
5. Кафедрою психології та соціальної роботи була проведена Всеукраїнська науково-практична конференція (з міжнародною участю) «Соціально-психологічна допомога при ПТСП та інших психічних розладах. Актуальні проблеми». URL: <https://www.cuspu.edu.ua/novyny-fakultetu/14260-kafedroi-psykholohii-ta-sotsialnoi-roboty-bula-provedena-vseukrainska-naukovo-praktychna-konferentsiia-z-mizhnarodnoiu-uchastiu-sotsialno-psykholohichna-dopomohapry-ptsr-ta-inshykh-psykhichnykh-rozladakh-aktualni-problemy>
6. Курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій». URL:<https://hryoutest.in.ua/courses/diznaysya-pro-trendi>
7. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. 358 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analytzc.zbirm-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
8. Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнних дій: методи лікування. URL:<https://mon.gov.ua/ua/news/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-voyennih-dij-metodi-likuvannya>
9. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. Лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihihnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukrayini>
10. Про методичні рекомендації "Перша психологічна допомога. Алгоритм дій." Лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 № 1/3872-22. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1387729-22#Text>
11. Пуляк О., Сидорчук Т., Хріненко Ю. Особливості навчання студентів з посттравматичним стресовим розладом. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Частина 2. Випуск 12. Кропивницький, 2017. С. 209–214.
12. Студенти факультету вивчають особливості організації протипожежних заходів. URL:<https://phm.cuspu.edu.ua/facultet/novini/2591-studenty-fakultetu-vyvchaliut-osoblyvosti-orhanizatsii-protypozheznykh-zakhodiv.html>
13. Юле В., Явна К., Угрин Д. Підтримуємо українських дітей у подоланні реакцій на війну. Робочий зошит. 12 с. URL: <https://click.mlsend.com/link/c/YT0yMDkzNjA4NTYxOTAzOTI>

5ODI0JmM9cDNkMiZIPTg4MzYyMjU3JmI9MTA0NzMONDIzNCZkPwC3bzRzN2c=.ZYyCS1Bx1VIGnY2vbspVBdF9mcQVRiOKoaquyDwy2k

14. One in four Ukrainians at risk of mental disorder due to conflict. URL: <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/one-four-ukrainians-risk-mental-disorder-due-conflict-who-2022-12-20/>

15. Post-traumatic stress disorder National. Institute for Health and Care Excellence. URL: <https://www.nice.org.uk/guidance/ng116>

REFERENCES

1. Akademiya stiykosti. Tsentr zdorov'ya ta rozvytku «Kolo sim'yi» [Sustainability Academy. Health and Development Center "Family Circle"]. URL: <https://resilience.k-s.org.ua/>

2. Alhorytm diy mistsevykh orhaniv vykonavchoyi vlady orhaniv mistsevoho samovryaduvannya, orhaniv upravlinnya osvityou, kerivnykiv zakladiv osvity shhodo zabezpechennya ukryttya uchasnykiv osvith'oho protsesu u fondi zakhysnykh sporud tsyvil'noho zakhystu [Algorithm of actions of local executive bodies of local self-government bodies, education management bodies, heads of educational institutions regarding the provision of shelter for participants in the educational process in the fund of protective structures of civil protection]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/civilnij-zahista-bezpeka-zhittvediyalnosti/zahisni-sporudi-civilnogo-zahistu>

3. Holovni pidsumky realizatsiyi natsional'noyi prohramy psykhihnoho zdorov'ya ta psykhosotsial'noyi pidtrymky [The main results of the implementation of the national program of mental health and psychosocial support]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/golovni-pidsumki-realizaciyi-natsionalnoyi-programi-psihihnoho-zdorovya-ta-psihsotsialnoyi-pidtrimki>

4. Deklaratsiya pro bezpeku shkil [Safe Schools Declaration]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/deklaraciya-pro-bezpeku-shkil>

5. Kafedroyu psykholohiyi ta sotsial'noyi roboty bula provedena Vseukrayins'ka naukovo-praktychna konferentsiya (z mizhnarodnoyu uchastyu) «Sotsial'no-psykholohichna dopomoha pry PT-SR ta inshykh psykhihnykh rozladakh. Aktual'ni problemy» [The Department of Psychology and Social Work held the All-Ukrainian scientific and practical conference (with international participation) "Social and psychological assistance for PTSD and other mental disorders. Actual problems"]. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/novyny-fakultetu/14260-kafedroi-psykholohii-ta-sotsialnoi-roboty-bula-provedena-vseukrainska-naukovo-praktychna-konferentsiya-z-mizhnarodnoyu-uchastiu-sotsialno-psykholohichna-dopomoha-pty-ptsr-ta-inshykh-psykhihnykh-rozladakh-aktualni-problemy>

6. Kurs pidvyshchennya kvalifikatsiyi dlya osvityan «Persha psykholohichna dopomoha uchasnykam osvith'oho protsesu pid chas ta pislya zavershennya voyennykh diy» [Professional development course for educators "First psychological aid to participants in the educational process during and after the end of hostilities"]. URL: <https://hryoutest.in.ua/courses/diznaysya-pro-trendi>

7. Osvita Ukrainy v umovakh voyennoho stanu: informatsiyno-analitychny zbirnyk. Kyyiv (2022) [Education of Ukraine under martial law: an informational and analytical collection]. Kyyiv. 358 p. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpnev-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrainy.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

8. Posttraumatychnyy stresovyy rozlad v umovakh voyennykh diy: metody likuvannya [Post-traumatic stress disorder in the conditions of military operations: methods of treatment]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/posttraumatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-voyennih-dij-metodi-likuvannya>

9. Pro zabezpechennya psykholohichnoho suprovodu uchasnykiv osvith'oho protsesu v umovakh voyennoho stanu v

Ukrayini [About providing psychological support for participants in the educational process in the conditions of martial law in Ukraine]. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihihnoho-suprovodu-uchasnykiv-osvithnoho-procesu-v-umovah-voyennogo-stanu-v-ukraini>

10. Pro metodychni rekomendatsiyi "Persha psykholohichna dopomoha. Alhorytm diy." [About methodological recommendations "Psychological first aid. Algorithm of actions"]. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 04.04.2022 № 1/3872-22. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1387729-22#Text>

11. Pulyak, O., Sydoruchuk, T., Khrinenko, YU. (2017). Osoblyvosti navchannya studentiv z posttraumatychnym stresovym rozladom [Peculiarities of studying students with post-traumatic stress disorder]. Naukovi zapysky. Vypusk 12. Seriya: Problemy metodyky fizyko-matematychnoyi i tekhnolohichnoyi osvity. Chastyna 2. Kropyvnyts'kyu. S. 209–214.

12. Studenty fakul'tetu vyvchayut' osoblyvosti orhanizatsiyi protypozhezhnykh zakhodiv. [Students of the faculty study the peculiarities of the organization of fire fighting measures]. URL: <https://phm.cuspu.edu.ua/fakultet/novini/2591-studenty-fakultetu-vyvchayut-osoblyvosti-orhanizatsii-protypozhezhnykh-zakhodiv.html>

13. Yule, V., Yavna, K., Uhryn, D. (2022). Pidtrymuyemo ukrayins'kykh ditey u podolanni reaktsiy na viynu. Robochyy zoshyt [We support Ukrainian children in overcoming reactions to the war. Workbook] 12 s. URL: <https://click.mlsend.com/link/c/YT0yMDkzNjA4NTYxOTAzOTI5ODI0JmM9cDNkMiZIPTg4MzYyMjU3JmI9MTA0NzMONDIzNCZkPwC3bzRzN2c=.ZYyCS1Bx1VIGnY2vbspVBdF9mcQVRiOKoaquyDwy2k>

16. One in four Ukrainians at risk of mental disorder due to conflict. [One in four Ukrainians at risk of mental disorder due to conflict]. URL: <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/one-four-ukrainians-risk-mental-disorder-due-conflict-who-2022-12-20/>

17. Post-traumatic stress disorder National. Institute for Health and Care Excellence [Post-traumatic stress disorder National. Institute for Health and Care Excellence]. URL: <https://www.nice.org.uk/guidance/ng116>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ПУЛЯК Ольга Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: підготовка майбутніх учителів технологій та педагогів професійної освіти.

ТКАЧУК Андрій Іванович – кандидат технічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: теорія та методика навчання (викладання цивільного захисту, безпеки життєдіяльності та охорони праці).

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

PULIAK Olha Vasilivna – PhD (Pedagogical Sciences), Associate Professor of the Department of Technology and Professional Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: training of future technology teachers and vocational education teachers.

TKACHUK Andriy Ivanovych – PhD (Technical Sciences), Associate Professor of the Department of Technological and Professional Education, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: the theory and methodology of teaching (teaching of civil protection, safety and labor protection).

Стаття надійшла до редакції 27.11.2022 р.

УДК 378:3

DOI: 10.36550/2415-7988-2022-1-207-276-279

РАБЕЦЬКА Надія Леонідівна –

кандидат педагогічних наук,

викладач української мови та літератури

Одеського морехідного фахового коледжу морського та рибпромислового флоту імені Олексія Соляника

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5241-9473>

e-mail: nadezhdarabetskaya75@gmail.com

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОЇ СФЕРИ

Проблема підготовки кваліфікованих та мотивованих майбутніх фахівців соціономічної сфери постає особливо важливою у зв'язку з впровадженням глобалізації та фокусом на важливість пріоритетів у сучасній діловій та особистій комунікації. Проведено аналіз результатів емпіричного дослідження, серед методів якого наведено спостереження, опитування, інтерв'ю. Метою статті є вивчення особливостей комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери. Відзначимо, що застосування підібраних та розроблених методів у процесі перевірки ефективності технології формування комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери в класичному університеті під час проведення педагогічної практики отримали позитивний відгук від учасників освітнього процесу та здобувачів освіти, адже були організовані відповідно до індивідуальних особливостей студентів з умовою взаємного контакту між сторонами освітнього процесу та за допомогою вдалої педагогічної комунікації.

Зазначено, що комунікативна компетентність майбутніх фахівців залежить від індивідуальних і особистісних якостей, життєвого досвіду, сфери діяльності, інтересів, схильностей, емоційної сфери, світогляду, статусу в колективі, а також комунікативної культури (культури міжособистісного спілкування, культури мовлення, комунікабельності тощо).

Аналіз комунікативної компетентності майбутніх фахівців соціономічної сфери освітньо-кваліфікаційних характеристик підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери дозволив дійти висновку, що випускники закладів вищої освіти повинні оволодіти певними комунікативними вміннями й навичками, проте, на нашу думку, їх недостатньо для формування комунікативної компетентності. Тобто необхідна цілеспрямована робота щодо формування означеної компетентності з упровадженням в освітній процес закладів вищої освіти відповідних педагогічних умов.

Ключові слова: майбутні фахівці соціономічної сфери, комунікативна компетентність, здобувачі освіти, компоненти комунікативної компетентності соціального працівника.

RABETSKA Nadiia Leonidivna –

candidate of Pedagogical Sciences,

teacher of Ukrainian language and literature at Oleksiy Solyanyk Odesa Maritime College of Maritime and Fisheries Fleet

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-5241-9473>

e-mail: nadezhdarabetskaya75@gmail.com

COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIO-ECONOMIC SPHERE

The problem of training qualified and motivated future specialists in the socio-economic sphere becomes especially important in connection with the introduction of globalization and the focus on the importance of priorities in modern business and personal communication. An analysis of the results of an empirical study was carried out, the methods of which include observation, surveys, and interviews. The purpose of the article is to study the features of communicative competence of future specialists in the socio-economic sphere. It should be noted that the application of the selected and developed methods in the process of checking the effectiveness of the technology for the formation of communicative competence of future specialists in the socio-economic field at a classical university during the pedagogical practice received positive feedback from the participants of the educational process and those seeking education, because they were organized according to the individual characteristics of students with the condition of mutual contact between the parties of the educational process and with the help of successful pedagogical communication.

It is noted that the communicative competence of future specialists depends on individual and personal qualities, life experience, field of activity, interests, inclinations, emotional sphere, worldview, status in the team, as well as communicative culture (culture of interpersonal communication, culture of speech, sociability, etc.).

The analysis of the communicative competence of future specialists in the socio-economic sphere of the educational and qualification characteristics of the training of future specialists in the socio-economic sphere allowed us to come to the conclusion that graduates of higher education institutions should master certain communicative abilities and skills, however, in our opinion, they are not sufficient for the formation of communicative competence. That is, purposeful work on the formation of the specified competence with the introduction of appropriate pedagogical conditions into the educational process of higher education institutions is necessary.

Key words: future specialists in the socio-economic sphere, communicative competence, students of education, components of communicative competence of a social worker.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В умовах інтеграції України до європейського освітнього простору інтенсивно здійснюється модернізація вітчизняної системи освіти, що передбачає вирішення проблеми якісного формування професійної компетентності майбутніх фахівців, у тому числі й соціономічної сфери, здатних реалізовувати знання й уміння щодо організації

конструктивної взаємодії з довколишніми людьми в подальшій професійній діяльності.

Професійна діяльність майбутніх фахівців соціономічної сфери (практичні психологи, соціальні педагоги, соціальні працівники, правознавці та ін.) належить до типу «людина – людина» і ґрунтується на спілкуванні з людьми, які потребують певної допомоги та захисту в ситуаціях, що виникли в їхньому житті. З огляду на це, у процесі навчання,